

TOPOFRENİ: YER, ANLATI VE MEKÂNSAL İMGELEM

Topophrenia: Place, Narrative, and the Spatial Imagination

Barış AĞIR*

ÖZ

Robert T. Tally Jr.'ın *Topofreni: Yer, Anlatı ve Mekânsal İmgelem* başlıklı eseri, anlatılar ve mekân arasındaki ilişkiyi disiplinler arası bir yaklaşımla ele alan önemli bir çalışmadır. Selin Şencan'ın titiz çevirisiyle Türkçeye kazandırılan bu eser, edebiyat eleştirisi, jeoeleştirme ve edebi haritalama gibi alanlara yönelik kapsamlı bir perspektif sunmaktadır. Tally, anlatının yalnızca olay örgüsüyle değil, aynı zamanda mekânsal organizasyonu ile de şekillendiğini vurgulayarak, edebiyatın dünyayı anlamlandırma süreçleriyle nasıl bütünleştiğini tartışır. Kitap, mekânın edebi temsillerini teorik bir çerçevede ele almakla kalmayıp, bu temsillerin politik, kültürel ve ideolojik yönlerine de odaklanmaktadır. Üç ana bölüme ayrılan çalışma, jeoeleştiril kuramdan fantastik mekân tahayyüllerine kadar geniş bir perspektif sunar. Tally'nin kavramsal çerçevesi, edebi haritalamanın yalnızca fiziksel mekânlarla sınırlı olmadığını, aynı zamanda zihinsel, kültürel ve anlatsal boyutları da içerdiğini göstermektedir. Bu bağlamda, *Topofreni*, edebi mekânsal eleştirinin gelişimine katkı sağlayan temel bir kaynak olarak değerlendirilebilir.

Anahtar Sözcükler: edebi haritalama, mekânsal eleştiri, jeoeleştirme, anlatı mekânı, Robert T. Tally Jr.

ABSTRACT

Robert T. Tally Jr.'s *Topophrenia: Place, Narrative, and the Spatial Imagination* is a significant work that examines the relationship between narratives and space through an interdisciplinary approach. Translated into Turkish with meticulous precision by Selin Şencan, this book offers a comprehensive perspective on literary criticism, geocriticism, and literary cartography. Tally argues that narrative is shaped not only by its plot structure but also by its spatial organization, emphasizing how literature functions as a means of making sense of the world. The book not only explores literary representations of space within a theoretical framework but also examines their political, cultural, and ideological dimensions. Divided into three main sections, the study spans from geocritical theory to speculative spatial

* Dr. Öğr. Üyesi. Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü, Osmaniye/Türkiye. E-posta: barisagir@hotmail.com. ORCID: 0000-0002-7132-5844.

imagination. Tally's conceptual framework demonstrates that literary mapping is not confined to physical spaces but also encompasses mental, cultural, and narrative dimensions. In this regard, *Topophrenia* is recognized as a foundational work contributing to the development of literary spatial criticism.

Keywords: literary cartography, spatial criticism, geocriticism, narrative space, Robert T. Tally Jr.

Tally, Robert T. Jr. (2025). *Topofreni: Yer, Anlatı ve Mekânsal İmgelem*. Çev. Selin Şencan. Akademim Yayınları.

Robert T. Tally Jr.'ın *Topofreni: Yer, Anlatı ve Mekânsal İmgelem* başlıklı eseri, mekânın edebi ve kültürel temsillerini inceleyen önemli bir çalışma olup, akademik alanda özellikle mekânsal eleştiri, jeoeleştiri ve edebi haritalama gibi kavramlarla ilgilenen araştırmacılar için temel bir kaynak niteliğindedir. Bu eser, Selin Şencan tarafından Türkçeye çevrilmiş ve 2025 yılında Akademim Yayınları tarafından yayımlanmıştır. Çeviri süreci, yalnızca kaynak metni birebir aktarma çabasından öte, kavramları Türkçe akademik yazınında daha anlaşılır hâle getirmeyi de amaçlayan bir yaklaşımla gerçekleştirilmiştir. Şencan'ın çevirisi, kavramsal netlik açısından titizlikle hazırlanmış ve Tally'nin düşünce yapısını bozmadan Türkçeye kazandırılmıştır. Özellikle Tally'nin "topofreni" kavramına getirdiği açılımın korunması ve edebi haritacılık, mekânsal anlatılar, jeoeleştiri gibi disiplinler arası yaklaşımların net bir şekilde aktarılması, çevirinin başarısını gösteren unsurlardandır. Kitabın içeriğine bakıldığında, Tally'nin mekân, anlatı ve imgelem arasındaki ilişkiye dair kapsamlı bir çerçeveye sunduğu görülmektedir. Kitap, giriş bölümünün ardından üç ana bölüme ayrılmış olup, her bölüm belirli bir mekânsal eleştiri yönelimine odaklanmaktadır. İlk bölüm, jeoeleştirel kuram ve yer kavramını ele alırken, ikinci bölüm edebi metinlerde mekânın temsiline odaklanır. Üçüncü bölüm ise fantastik anlatılar çerçevesinde mekânsal imgelemi incelemektedir. Her bölüm, ilgili kavramsal çerçeveyi belirleyen teorik açıklamaların yanı sıra edebi eserlerden örneklerle desteklenmiş ve bu bölümlerde mekânın anlatı içindeki işlevine dair kapsamlı bir analiz sunulmuştur.

Kitabın açılış bölümü olan "Kartografik Zorunluluk"; mekân ve anlatı arasındaki etkileşimi teorik bir zemine oturtarak, edebiyatın dünyayı anlamlandırma biçimleriyle olan ilişkisini açıklar. Tally, burada edebi haritalamanın yalnızca fiziksel coğrafyalarla sınırlı olmadığını, zihinsel ve kültürel coğrafyaları da içerdiğini vurgular. Ona göre, "bir yeri düşünmek zaten haritalamak" anlamına gelir ve bu nedenle haritalama süreci, insanın dünyayla

kurduğu ilişkinin temel bir parçasıdır ([2019] 2025: 19). Bu çerçevede, anlatıların mekânı nasıl kurduğu, belirli bir dünya görüşünü nasıl yansıttığı ve okuyucuya nasıl yön verdiği gibi konular ele alınır. Tally, edebiyatı dünyayı anlamlandırma biçimlerini haritalandırmanın bir yolu olarak gördüğünü ifade eder ve haritalama ile anlatı arasındaki çift yönlü ilişkiye dikkat çeker. Anlatılar, mekânı sadece betimlemekle kalmaz, aynı zamanda onu üretir ve anlamlandırır. Haritalama sürecinin ideolojik ve politik bağlamları da göz önüne alındığında, anlatının mekânsal boyutlarının nasıl işlediğini anlamak, edebi eleştirinin temel konularından biri hâline gelir.

Birinci bölüm, “Jeeleştirel Kuram ve Uygulamada Yer Kavramı,” Tally’nin jeeleştiri kavramını ele aldığı ve teorik temellerini oluşturduğu bölümdür. İlk alt bölüm olan “Topofreni” kavramı, mekân ve anlatı arasındaki ilişkiyi derinlemesine inceleyerek, anlatıların mekânsal boyutlarını nasıl yapılandığını ve okuyucunun bu mekânlarla kurduğu ilişkiyi sorgular. Tally, topofreni kavramını açıklarken, bunun sadece bir “yer-düşünceliliği” değil, aynı zamanda yerin bireysel ve kolektif bilinçte nasıl konumlandığını anlamaya yönelik bir çaba olduğunu vurgular ([2019] 2025: 49). Burada topofreniyi yalnızca bir mekânsal sıkışma ya da yön kaybı olarak değil, aynı zamanda anlatının kendisinin de bir mekânsal imgelem biçimi olarak nasıl şekillendiğini anlamının bir yolu olarak sunar. Topofreni, bireylerin ve toplulukların mekânla kurduğu ilişkilerin karmaşıklığını gözler önüne sererken, anlatının mekânsal boyutlarının nasıl şekillendiğini anlamada önemli bir kavram hâline gelir.

İkinci alt bölüm olan “Jeeleştiriye Giriş” ise jeeleştirmenin temel ilkelerini ele alır ve bu yöntemin edebi eserleri incelemek için nasıl kullanılabileceğini tartışır. Jeeleştiri, Tally’nin ifadeleriyle, “mekânın eleştirel bir çerçevede nasıl işlediğini analiz etmeye yönelik bir yaklaşımdır” ([2019] 2025: 69). Bu bağlamda, jeeleştirmenin edebiyatın mekânsal boyutlarını nasıl analiz edebileceğine dair önemli açılımlar sunar ve bu bağlamda, haritalama süreçlerinin anlatı kuramlarıyla nasıl ilişkilendirilebileceğini gösterir. Bu yaklaşım, yalnızca edebi metinlerdeki mekânsal temsilleri analiz etmekle kalmaz, aynı zamanda bu temsillerin politik, kültürel ve ideolojik bağlamlarla nasıl iç içe geçtiğini de inceler. Jeeleştiri, mekânsal teoriler ve edebi analiz arasında köprü kurarak, anlatıların mekânsal düzenlemelerini ortaya koyar.

Üçüncü alt bölüm olan “Jeeleştirel Durumlar,” jeeleştirel yaklaşımın somut örnekler üzerinden nasıl işlediğini göstermek amacıyla çeşitli edebi metinler üzerinden yapılan analizleri içerir. Tally, burada mekânın anlatılar içerisindeki rolünü tartışırken, mekânsal temsillerin yalnızca dekoratif bir

öge olmadığını, aksine anlatının anlam üretme sürecinde merkezi bir işlev gördüğünü ileri sürer. Bertolt Brecht'in tarihsel mekânsal perspektifiyle ilgili gözlemlerine atıfta bulunarak, anlatıların coğrafi konumlandırmalarının tarihsel ve ideolojik bağlamlarla nasıl şekillendiğini açıklar ([2019] 2025: 94). Burada özellikle edebiyatın belirli coğrafi temsiller aracılığıyla nasıl anlam ürettiği ve bu temsillerin politik, kültürel ve ideolojik bağlamlarla nasıl ilişkilendiği üzerinde durulmaktadır. Edebi anlatıların coğrafi temsillerinin yalnızca fiziksel mekânları değil, aynı zamanda toplumsal ve kültürel yapıları da şekillendirdiği bu bölümde detaylandırılır. Bu düşünceler, mekânın sadece fiziksel bir yer olarak değil, anlatılar aracılığıyla şekillenen ve anlam kazanan bir yapı olduğunu gösterir. Tally'nin çalışması, edebi haritalamanın yalnızca metinsel analizlerle sınırlı olmadığını, aynı zamanda daha geniş bir teorik çerçevede mekânın nasıl üretildiğini anlamak için kritik bir araç sunduğunu gösterir. Özellikle mekânın edebiyat içerisindeki işlevi konusuna odaklanan jeoeleştirici yaklaşımı, anlatıların nasıl mekânsal yapı taşlarıyla inşa edildiğini anlamada önemli bir çerçeve sunar. Tally'nin edebi haritalama teorisi, edebi metinlerin mekânsal düzenlemelerle nasıl anlam kazandığını ortaya koyarak, edebiyat çalışmalarında mekânın merkezi bir analiz unsuru hâline gelmesine katkı sunar.

İkinci bölüm, "Anlatıda Mekânsal Temsil," anlatının mekânsal inşasını ele alan bölümdür. "Edebi Haritacılıkta Mise en Abyme" başlıklı ilk alt bölüm, edebiyatın kendini mekânsal olarak nasıl yansıttığını tartışır. Tally, Borges'in "Of Exactitude in Science" metnine referansla, haritalama sürecinin mutlak bir kesinlik arayışına yöneldiğinde kendi sınırlarına ulaştığını belirtir. "Temsil krizi her haritalama projesinde kendini gösterir" diyerek edebi haritalamanın asla tam anlamıyla gerçeği yansıtamayacağını vurgular ([2019] 2025: 124). *Mise en abyme* tekniğinin edebi metinlerde mekânsal anlam yaratmada nasıl kullanıldığına dair örnekler sunulurken, anlatıların iç içe geçmiş mekânsal yapılarının incelenmesine olanak tanınır. Özellikle metnin kendi mekânsallığını yaratma sürecine dair şu ifadeye yer verir: "Edebi haritacılık, yalnızca anlatıyı anlamlandıran bir araç değil, aynı zamanda onun kendi kendisini yansıtan bir aynasıdır" ([2019] 2025: 126).

"Romanın Mekânı" başlıklı ikinci alt bölüm ise özellikle roman türünde mekânın nasıl yapılandırıldığını ve romanın kurduğu mekânsal dünyaların edebi temsil gücünü nasıl etkilediğini ele alır. Tally, romanın "temel olarak zamansal bir edebi form" olarak görüldüğünü ancak aynı zamanda "romanın geniş anlatısı, hikâyenin ortaya çıkacağı geniş bir dönem gerektirdiğinden zamanla olan temel ilişkisini kaydeder" diyerek mekân-zaman ilişkisini

vurgular ([2019] 2025: 152). Burada, romanın yalnızca bir olay örgüsü değil, aynı zamanda bir dünya kurma süreci olduğu belirtilerek, mekânın bu süreçteki belirleyici rolüne dikkat çekilir. Tally, Lukács'ın roman teorisine referansla, “roman, mekânı bir ideolojik üretim olarak sunar ve tarih yazımı ile romanın paralelliği bu bağlamda ortaya çıkar” der ([2019] 2025: 153).

“Tiyatro Coğrafyası” başlıklı üçüncü alt bölümde ise tiyatronun mekânsal boyutları incelenir ve sahneleme süreçlerinin mekânsal anlam yaratmada nasıl kullanıldığı tartışılır. Tally, tiyatro sahnesinin hem coğrafi hem de tarihsel bağlamda bir temsil alanı oluşturduğunu ve “tiyatro, hem edebi hem de fiziksel mekânı iç içe geçiren bir haritalama pratiğidir” diyerek tiyatronun coğrafi bir tiyatro olarak nasıl işlediğini açıklar ([2019] 2025: 174). Biçimsel teknikler ve anlatısal kuralların dünyayı anlamlandırmada nasıl bir rol oynadığını irdeleyerek, “sahne mekânın düzenlenmesi, izleyicinin hem algısını hem de mekânla kurduğu ilişkisini biçimlendirir” şeklinde bir yorum getirir ([2019] 2025: 176).

Üçüncü bölüm, “Fantastik ve Mekânsal İmgelem,” edebiyatın mekânsal tahayyüllerini nasıl şekillendirdiğini ele alır. “Edebi Haritacılıkta Macera” başlıklı ilk alt bölüm, edebi metinlerde macera anlatılarının mekânsal kurgu ile nasıl iç içe geçtiğini ve kahramanın yolculuğunun bir harita metaforu olarak nasıl işlediğini tartışır. Tally, “macera teriminin yalnızca bir yere varışı değil, aynı zamanda bir hareketi ve keşfi ifade ettiğini” belirtir ve bu dinamik sürecin edebi haritacılık ile olan bağını vurgular ([2019] 2025: 200). Macera anlatılarında mekânın salt bir dekor olmanın ötesinde anlatının örgüsünü belirleyen temel unsurlardan biri olduğunu ileri sürer. Bu alt bölümde J.R.R. Tolkien'in *Hobbit* eseri üzerinden bir inceleme sunarak, fantastik edebiyatın mekânsal örgütlenmesi ile anlatı yapısı arasındaki ilişkiyi analiz eder.

“Amaurotum'un Banliyölerinde” başlıklı ikinci alt bölüm, Thomas More'un *Ütopya*'sı gibi metinlerin oluşturduğu alternatif mekânsal tahayyülleri ele alarak, ütopya ve distopya anlatılarının mekânsal boyutlarını inceler. Tally, More'un *Ütopya*'sında kent tasarımının belirleyici bir rol oynadığını ve ütopyanın coğrafi olarak “hem hiçbir yer (atopia) hem de iyi bir yer (eutopia)” olarak tasavvur edildiğini vurgular ([2019] 2025: 225). Ütopik mekan-sallığın modern kent planlaması ile ilişkili olduğunu belirterek, mekânın toplumsal örgütlenmeye nasıl yön verdiğini örnekendirir. Amaurotum'un başkent olarak merkeze alınmasının ütopyanın rasyonel düzenini yansıttığını ifade eder ve bu düzenin mekânsal organizasyon aracılığıyla sağlandığını ileri sürer. Bu bağlamda, ütopya anlatılarının sadece alternatif toplum bi-

çimlerini değil, aynı zamanda farklı mekânsal sistemleri de inşa ettiğini öne sürer.

“Dünyanın Alevli Duvarlarının Ötesinde” başlıklı üçüncü alt bölümde ise fantastik anlatılarda mekânın nasıl kurulduğu ve bu mekânsal tahayyüllerin gerçek dünya ile nasıl ilişkili olduğu tartışılır. Tally, burada Walter Scott’ın “fantastik anlatının yalnızca hoş ve keyifli fikirler uyandırdığı ölçüde kabul edilebilir olduğunu” öne sürdüğünü belirterek, fantastik mekânların belirli estetik ve ulusal sınırları ihlal edebileceğini aktarır ([2019] 2025: 242). Fantastik edebiyatın gerçek dünya ile olan ilişkisini, yaratılan mekânların tarihsel ve kültürel bağlamlarla nasıl biçimlendiğini ve okuyucunun bu mekânlarla nasıl etkileşime girdiğini analiz eder. Mekânın fantastik anlatılarda yalnızca bir sahne olmadığını, aynı zamanda anlatının temel yapısını ve mesajını şekillendiren önemli bir bileşen olduğunu ortaya koyar.

Kitabın sonuç bölümü olan “Pireneler’in Haritası,” anlatı ve mekân arasındaki ilişkinin edebi eleştiri bağlamında nasıl ele alınabileceğine dair genel bir değerlendirme sunar. Tally, burada, edebi haritacılığın edebiyat eleştirisi için yeni yöntemler geliştirmede nasıl kullanılabileceğini ve edebi metinlerin mekânsal anlamlarını ortaya çıkarmada nasıl bir araç olabileceğini vurgular. Kitabın genel yapısı, mekân ve anlatı arasındaki ilişkiyi hem teorik hem de uygulamalı olarak ele alan kapsamlı bir çerçeve sunmaktadır.

Genel olarak değerlendirildiğinde, Tally’nin *Topofreni: Yer, Anlatı ve Mekânsal İmgelem* eseri, edebi haritacılık ve mekânsal eleştiri açısından oldukça önemli bir çalışma olup, anlatının mekânsal yönlerinin incelenmesine dair yeni yöntemler sunmaktadır. Kitap, mekânın anlatı içindeki işlevini geniş bir teorik çerçeveye ele alarak, edebi metinleri yalnızca dilsel ve tematik bağlamlarda değil, mekânsal organizasyonları açısından da okuma olanağı sunmaktadır. Tally’nin ele aldığı kavramlar, yalnızca edebiyat araştırmaları için değil, aynı zamanda kültürel çalışmalar, coğrafya ve mimarlık gibi disiplinler için de yeni ufuklar açmaktadır. Kitabın Selin Şencan tarafından yapılan çevirisi, hem teorik hem de terminolojik açıdan kapsamlı bir çalışma olup, Türkçede mekânsal edebiyat eleştirisine dair önemli bir katkı sunmaktadır. Çeviride kullanılan dil, akademik terminolojiyi korurken aynı zamanda akıcı ve anlaşılır bir yapı sunmakta, bu sayede kitabın sunduğu teorik çerçevenin Türkçe akademik yazında etkili bir şekilde anlaşılmasına olanak tanımaktadır. Bu çerçevede değerlendirildiğinde, *Topofreni: Yer, Anlatı ve Mekânsal İmgelem*, edebi metinlerin mekânsal boyutlarını ele alan kapsamlı bir analiz sunarken, aynı zamanda edebi haritacılık ve jeoeleştiri gibi alanlarda çalışan araştırmacılar için temel bir başvuru kaynağı olma

niteliği taşımaktadır. Tally'nin sunduğu kavramsal çerçeve, edebi metinlerin yalnızca edebi eleştiri bağlamında değil, aynı zamanda daha geniş kültürel ve mekânsal bağlamlar içinde nasıl değerlendirilebileceğini göstererek, mekânsal eleştirinin disiplinler arası niteliğini vurgulamaktadır. Kitap, özellikle anlatının mekânsal bileşenlerine dair yeni perspektifler sunması ve mekânı anlatısal bir bileşen olarak ele alması açısından, çağdaş edebiyat eleştirisi içinde önemli bir yere sahiptir. Selin Şencan'ın çevirisi, bu teorik çerçevenin Türkçeye başarılı bir şekilde aktarılmasını sağlamış, kavramların anlam kaybı olmadan korunmasına özen gösterilmiştir. Bu yönüyle hem edebiyat araştırmaları hem de mekânsal teorilerle ilgilenen akademisyenler için temel bir referans niteliği taşımaktadır.

Kaynakça

Tally, Robert T. Jr. (2025). *Topofreni: Yer, Anlatı ve Mekânsal İmgelem*. Çev. Selin Şencan. Akademim Yayınları.

“COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri” çerçevesinde aşağıdaki beyanlara yer verilmiştir:

Etik Kurul Belgesi: Bu çalışma için etik kurul belgesi gerekmemektedir.

Çıkar Çatışması Beyanı: Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarın potansiyel bir çıkar çatışması yoktur.

The following statements are made in the framework of “COPE-Code of Conduct and Best Practices Guidelines for Journal Editors”:

Ethics Committee Approval: Ethics committee approval is not required for this study.

Declaration of Conflicting Interests: The author has no potential conflict of interest regarding research, authorship or publication of this article.